

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării

ediția întâi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990

Cartea amăgirilor – 1936 / 1991

Schimbarea la față a României

1936 / ediție revăzută de autor – 1990

Lacrimi și sfinți – 1937 / 1991

Amurgul gândurilor – 1940 / 1991

Îndreptar pătimăș (I–70) [Paris, 1940], Humanitas – 1991

Îndreptar pătimăș II (70–140) [Paris, 1941–1944], Humanitas – 2011

Despre Franța [Paris, 1941], Humanitas – 2011

Razne [Paris, 1945–1946], Humanitas – 2011

Carnetul unui afurisit, Humanitas – 2021

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition *Tratat de descompunere*

Gallimard – 1949 Humanitas – 1992

Syllogismes de l'amertume – 1952 *Silogismeale amărăciunii* – 1992

La Tentation d'exister – 1956 *Ispita de a exista* – 1992

Histoire et utopie – 1960 *Istorie și utopie* – 1992

La Chute dans le temps – 1964 *Căderea în timp* – 1994

Le Mauvais démiurge – 1969 *Demiurgul cel rău* – 1995

*De l'inconvénient
d'être né* – 1973 *Despre neajunsul
de a te fi născut* – 1995

Écartèlement – 1979 *Sfârtecare* – 1995

Exercices d'admiration – 1986 *Exerciții de admirație* – 1993

Aveux et anathèmes – 1987 *Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea

Humanitas – 1996

Cahiers – 1997 *Caiete* (3 vol.) – 1999–2000

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin, Humanitas – 1992

Convorbiri, Humanitas – 1993

Scrisori către cei de-acasă, Humanitas – 1995

CIORAN

LACRIMI
ȘI SFINȚI

HUMANITAS

mângâia-o de i-am spune că nu mai putem trăi cu pământul sub noi?

Mulți sfinți – dar și mai multe sfinte – și-au mărturisit dorința de a-și odihni fruntea pe inima lui Isus. Tuturora li s-a împlinit dorința. Acum înțeleg de ce inima Mântuitorului n-a încetat să bată în cele două mii de ani. Doamne! Ți-ai hrănit inima din sângele sfinților și-ai îmbrăcat-o cu sudoarea frunții lor!

Lumea se creează în delir, căci totul, în afară de el, este o închipuire.

...Și atunci cum să nu te simți legat de Sfânta Tereza, care, într-o zi, după ce Isus i se revelase ca logodnic și-i dădu un inel de ametist, ca simbol al unirii lor divine, aleargă în curtea mănăstirii și începe a dansa într-un transport unic, lovind toba, pentru a invita surorile la bucurie și frenezie. În acele clipe și-au luat avântul versurile aeriene și arzătoare ca echivocul divin al extazului:

*Vivo sin vivir in mi
Porque tal vida espero
Que muero porque no muero...*

La vârsta de șase ani citește viețile martirilor și inima ei găsește unicul răspuns în strigătul repetat: „Veșnicie, veșnicie!” Atunci s-a hotărât să se ducă la mauri, să-i convertească și să-și riște sigur viața. Dorința nu și-a putut-o îndeplini: înflăcărarea însă i-a crescut și nici astăzi nu i s-a stins focul din suflet, din moment ce trăia din căldura lui.

Pentru un sărut vinovat de sfântă, aș accepta ciurma ca un leagăn. Ce Tereză sau Caterină m-ar îmbrățișa cu tot cerul?

„Dacă o singură picătură din ceea ce simt, spune într-un extaz Sfânta Caterina de Genua, ar cădea în iad, l-ar transforma pe loc în viața de veci.”

...Și sufletul meu care așteaptă cu înfrigurare acea picătură, care, spre a-l atinge, n-ar trebui să-și schimbe ținta...

Voi ajunge vreodată atât de pur, că nu mă voi putea oglindi decât în lacrimi de sfinți?

Curios cum pot exista mai mulți sfinți în aceeași vreme. Încerc să-mi reprezint o întâlnire între ei și nu mă ajută nici elanul și nici imaginația. Sfânta Tereza, la vârsta de cincizeci și doi de ani, celebră și admirată, întâlnindu-se la Medina del Campo cu Sfântul Ioan al Crucii în vârstă de douăzeci și cinci de ani, anonim, dar pasionat! Mistica spaniolă este un moment divin al istoriei umane.

Dialogul sfinților? L-ar putea scrie un Shakespeare cu inimă de fecioară sau un Dostoievski exilat într-o Siberie cerească. Toată viața voi rătăci în preajma sfinților...

Poate nimeni n-a făcut din muzică și din dans căi spre Dumnezeu mai mult decât Djelal-eddin-Rumi, acest sfânt pe care l-au canonizat de mult admiratorii. Întâlnirea lui cu Chems-eddin, fantastul înțelept, pelerin anonim, original și ciudat pe cât de incult, este de un farmec straniu. După ce s-au cunoscut, s-au închis în locuința lui Djelal-eddin din Konia trei luni de zile, în care timp n-au părăsit-o un moment. O certitudine irezistibilă mă face să cred că s-a spus acolo *tot*. Pe acele vremuri, oamenii își grădineau tainele. Te puteai adresa când voiai unui Dumnezeu care îți îngropa suspinele în neantul său. Nemângâierea noastră este că nu mai avem cui ne adresa. Am ajuns să ne spovedim singurătățile muritorilor. Trebuie să fi fost

lumea asta odată în Dumnezeu. Istoria se împarte în două părți: aceea în care oamenii se simțeau atrași în neantul vibrant al Divinității și astăzi, când nimicul lumii este deposedat de suflul divin.

Muzica mi-a dat un curaj prea mare față de Dumnezeu. Iată ce mă înstrăinează de misticii orientali...

La Judecata de Apoi se vor cântări numai lacrimile.

Inima lui Isus a fost perna creștinilor. Ah! cum îi înțeleg pe acei mistici ce doreau a adormi pe ea!... Dar îndoielile nu mă pot duce mai departe de umbra inimii Lui! Singurul meu adăpost sunt umbrele cerești.

Nimeni nu înțelege sfințenia dacă n-a presimțit multă vreme că simbolul inimii este pentru ea echivalentul lumii. *Inima ca univers* – întinderile ei ca dimensiuni cosmice – e sensul mai adânc al sfințeniei. *Totul se petrece* în inimă, iată ce înseamnă mistică și sfințenie. Numai că nu trebuie să ne gândim la inima oamenilor, ci la aceea a sfinților.

Sfințenia este o fiziologie transfigurată; poate și mai mult; o fiziologie divină. Tot ce e *funcție* ca mișcare spre cer... Una din obsesiile constante ale sfințeniei este sângele. Importanța lui nu derivă numai din viziunea cosmică a inimii, ci și din lupta permanentă pe care o exercită sfinții cu el. Căci dacă sfințenia este un triumf asupra sângelui, ea nu-l ridică pe un plan mai puțin elevat după ce i-a anulat aderențele terestre. Sângele purificat al lui Isus este baia și băutura sfinților. Astfel capătă un sens profund ultimele cuvinte ale Caterinei de Siena: „O sânge, sânge!” Ea însăși vorbea de *meritele* sângelui Mântuitorului.

Diferența dintre mistici și sfinți. Primii rămân numai la viziunea interioară; cei din urmă o realizează practic. Sfințenia trage consecințele misticii; în special pe cele etice. Un sfânt este mistic; un mistic poate să nu fie sfânt. Caritatea nu este neapărat un atribut al misticii; fără ea, nu putem concepe sfințenia. Mistica și etica, transpuse pe un plan suprauman, dau naștere la fenomenul tulburător al sfințeniei. Misticii se complac într-o senzualitate cerească, în voluptăți născute din tangența lor cu bolțile; numai sfinții iau *greul* altora, suferințele celor necunoscuți, și numai ei intervin practic. Față de misticul pur, sfântul este un om politic. Alături de acesta, el e cel mai activ dintre oameni. Că totuși viețile agitate ale sfinților nu sunt propriu-zis *biografii*, explicația este în faptul că activitatea lor se desfășoară pe o singură linie; variații pe același motiv; pasiune absolută pe o singură dimensiune.

„Misticul este un om care-ți vorbește de misterul tău pe când tu taci.” (Nu știu cine a fost marele oriental care a dat această definiție.)

La nici o sfântă cultul inimii lui Isus nu s-a conturat într-o viziune mai amețitoare ca la Marguerite Alacoque. După ce Isus i s-a arătat, mărturisindu-i expansiunea inimii lui, avântul irezistibil al flăcărilor sale învăluitoare și dorința de a o salva de la ruină printr-o avalanșă de grații, sfânta adaugă: „El îmi ceru inima mea, pe care îl rugai s-o ia, ceea ce și făcu, și o puse într-a sa, în care am văzut-o ca un mic atom ce se consuma în acest cuptor arzător; de unde, scoțând-o ca o flăcără arzătoare în formă de inimă, o repuse în locul de unde o luase.”

Iată unde duc *consecințele* ultime ale inimii: în inima lui Isus.

Cerul este singura limită pentru delirul inimii. De ce sfinții se *opresc* numai în cer? Fiindcă sfințenia este alt cuvânt pentru acel delir.

Ochii nu văd nimic. De aceea o înțeleg prea bine pe Caterina Emmerich, când ne spune că ea vede *prin inimă*! Acesta este văzul sfinților. Și atunci, cum să nu vadă ei mai mult decât noi, care înregistrăm orizontul în percepții? Ochiul are un câmp redus; el vede totdeauna din afară. Dar lumea fiind interioară inimii, introspecția este singurul proces de cunoaștere. Câmpul vizual al inimii? Lumea plus Dumnezeu plus neant. Adică *tot*.

Ochiul poate *mări*; în inimă totul e *mare*. Și înțeleg și pe Mechtilda de Magdeburg, plângându-se că nici frumusețea lumii și nici sfinții n-o pot consola, ci numai Isus, numai Inima lui. Nici misticii și nici sfinții n-au nevoie de ochi; ei nu privesc spre lume. De aceea le este inima organul lor vizual...

Frecventarea sfinților, ca și a muzicii sau a bibliotecilor, este desexualizantă. Instinctele încep să servească o altă lume. În măsura în care rezistăm la sfințenie, dovedim „sănătatea” lor. Direcția naturală a instinctelor se identifică orizontalei vieții.

Împărăția cerurilor se întinde în golurile vitalității. Neutralitatea biologică sau un zero vital sunt obiectivele imperialismului ceresc.

Când viața își pierde direcția ei firească, își caută alta. Astfel se explică de ce albastrul cerului a fost atâta vreme *locul* singurei rătăcirii valabile...

De ce muzica ne va fi sugând sângele? Acele tonuri, la care participăm cu toate vibrațiile sufletului, dispar în vid

împreună cu energia participării noastre. Și apoi mai există ceva: omul nu poate trăi fără reazemul în *spațiu*; pe care însă muzica ni-l anulează complet. Singura artă a consolării, și ea ne deschide mai multe răni decât toate celelalte...

Am înțelege muzica în mod total când ne-am deposea de rezistențele și intervențiile cărnii. De aceea este ea calea sonoră a ascezei. Se mai poate iubi după Bach? Nici măcar după Händel, a cărui despământenire nu este parfum cersesc. Muzica este un mormânt de delicii; o beatitudine care ne îngroapă.

Sfințenia ne sugă și ea sângele, pe care-l pierdem pe măsura dorinței noastre de cer. Căile acestuia au fost cutreierate de toate rătăcirile instinctelor. Din aceste rătăcirii s-a născut cerul...

Djelal-eddin-Rumi vorbește despre cele cinci simțuri ale inimii. Aici e toată gnoseologia misticii. *Extazul*, ca expresie supremă a cunoașterii mistice? Toate acele simțuri topite într-o flacără.

Doamne, fără tine sunt nebun și cu tine înnebunesc!

De ce vor fi îngerii *reci*? Fiindcă n-au sex? Se poate. Dar și fiindcă trăiesc *dincolo* de soare. Iată de ce nici sfinții n-au *sânge cald*. Nu el, ci durerile le-ncălzesc inimile. Căci durerile ne dispensează de soare.

Ceea ce-i face pe sfinți neinteresanti este iubirea de oameni. Virtutea aceasta spune foarte puțin și este lipsită de „virtuți” biografice. Dacă-i vorba de iubire, tot Dumnezeu să ne mai scoată din banalitate. Tot ce se vede este demn de a fi urât; de aici pleacă avantajele lui Dumnezeu.

Dacă n-ar exista atâta iubire în viața sfinților, ei singuri ar merita iubirea noastră. Absolutul dragostei îi face incompleți. Aceia dintre ei care n-au cunoscut rățăcirile durerii pentru ele însele, ci s-au exercitat neîntrerupt în iubire, sunt afectați de o fadoare pe care nici un reflex ceresc n-o mai poate anima. Pietatea și devoțiunea în ele însele nu constituie excelența sfinților. Un Francisc de Sales este prea mult un sfânt „oficial”. Până și cel din Assisi nu poate scăpa de o asemenea bănuială.

Iubirea este *locul comun* al sfinților. De n-ar fi lacrimile și suspinele lor, greu am găsi un interes sau aderență la mormanul lor de iubire.

Toți cei care iubesc cât de puțin sfintele nu pot să nu fie geloși pe Isus. Ce rost mai are să iubim amantele altuia? După atâtea extaze și îmbrățișări, cum ar mai avea ele săruturi pentru noi? Zâmbetul sfintelor este nepromițător... Căci Isus are în inima lor dreptul primului ocupant.

Dacă *voluptatea suferinței* n-ar defini secretul sfințeniei, aceasta n-ar putea să ne intereseze nici cât o intrigă politică medievală în nu știu care oraș provincial. Suferința este singura biografie a omului; precum *voluptatea* ei, a sfântului.

A fi sfânt, adică a nu scăpa nici o ocazie în infinitele posibilități de durere.

Rosa de Lima, care s-a născut în America de Sud spre a ispăși, pare-se, crimele lui Pizarro, este un exemplu de vocație pentru durere. Tânără și frumoasă, ea nu știa cum să refuze dorința mamei sale de a o scoate în lume. Și atunci a găsit un „compromis”. Pe cununa de flori ce o poartă pe cap, fixează un ac care-i înțeapă neconținut fruntea. Astfel își satisface dorința de singurătate în societate. Tentația lumii se înfrânge prin durere. Centura lui Pascal a continuat

numai o tradiție de sfășieri. (El este, de altfel, un sfânt ne-canonizat.)

Pentru cine și-a înfipt acul în cununa de flori Rosa de Lima? *Amantul ceresc* a făcut o nouă victimă. Isus a fost un Don Juan al durerilor.

Sfințenia este negația vieții din isteria cerului. Și cum se neagă practic viața? Prin luciditate neîntreruptă. De aici, suprimarea aproape completă a somnului. Rosa de Lima nu dormea mai mult de două ore pe noapte, iar când somnul începea s-o subjuge, se atârna de o cruce instalată în camera ei sau își menținea corpul vertical, legându-și părul de un cui.

Sfințenia este o nebunie aparte. Căci pe când nebunia muritorilor se epuizează în acțiuni inutile și neverosimile, extrem de interesante și de pasionante, nebunia sfântă este un efort conștient de a câștiga tot. Punându-se la întrecere cu Isus, excesele sfinților reprezintă de obicei o Golgotă, plus rafinamentele de tortură ale veacurilor creștine.

Cununa de spini a lui Cristos, prin imitația sfinților, a provocat mai multe suferințe în omenire decât nu știu câte boli incurabile. Isus a fost, în tot cazul, boala incurabilă a sfinților. Rosa de Lima purta sub voal o cunună de cuie, care-i provoca răni la cea mai mică mișcare. Se spune că odată tatăl său o atinsese întâmplător la cap; șiroaie de sânge curgeau din rănila născute din această lovire involuntară. Adeseori, sfânta putea fi văzută cum purta până la extenuare o cruce mare pentru a reproduce cu o uluitoare intensitate Golgota amantului ceresc.

Isus este responsabil de atâtea suferințe. Conștiința lui trebuie să fie încărcată, prea încărcată, de n-a mai dat, între timp, semne de viață. La drept vorbind, el nici nu rezistă la comparația cu urmașii lui. Acestora, pasiunea lui cerească

a devenit un virus. În loc de trandafiri, ne-a făcut cadou o cunună de spini. Nu cunosc o vină mai mare decât a lui Isus.

Preocuparea îndelungată de sfințenie îți impune o convalescență de câțiva ani. Te apucă atunci dorința de a-ți plimba tristețile sub alte ceruri, de a te întări sub alt azur. Infinitul sfințeniei dezvoltă, prin reacție, nevoia de *spațiu*. Ai vrea să te întinzi într-o verdeață și să privești cerul fără prejudecata înălțimilor. Păgânismul este adâncimea aparențelor, iar sfințenia, boala adâncimilor.

„Nu pot să fac o diferență între lacrimi și muzică“ (Nietzsche). Cine nu înțelege cu iuțea fulgerului acest lucru înseamnă că n-a trăit nici o clipă în intimitățile muzicii. Nu cunosc nimic în afară de muzica lacrimală. Căci ea, plecând de la regretul paradisului, dă naștere la *semnele* acestui regret, la lacrimi.

Caterina de Siena ajunsese să se hrănească numai cu Cuminecătura. Ușor de făcut, când ai cerul în spate. Ex-tazul distruge roadele pământului. Ea sorbea cerul în Euharistie. Pentru un credincios, infinitezimalul ceresc care e cuminecătura este mai nutritiv decât alimentele de aici, de jos. De ce vor cere înălțimile suprimarea mâncării? Și de ce poeți, muzicieni, mistici și sfinți vor folosi, în moduri diferite, asceza? Foamea voluntară este o cale spre cer; foamea din mizerie, o crimă a pământului. Întoarce-mi-voi ochii spre *foamea cerească*; și ea va avea ca sprijin direcția inimii.

Sfințenia ar fi fenomenul cel mai extraordinar care se poate concepe și care ar depăși până și Divinitatea, dacă

obiectivul ei practic ar avea o valoare efectivă. Este cunoscută dorința pasionată a tuturor sfinților de a prelua suferințele și păcatele muritorilor. Câte exclamații nu s-ar putea cita în acest sens și câte explozii de milă infinită. *Obiectiv*, se reduce ceva din amarul și suferințele altora? În afară de capacitatea de consolare, efortul sfinților este ineficace, iar realizările practice ale iubirii lor nu întrec dimensiunile unei iluzii monumentale. Nu se poate suferi pentru altul. Multiplicarea chinului tău, întrucât atenuează practic chinul vecinului? Dacă sfinții ar fi în clar cu acest lucru de nimic, probabil s-ar face oameni politici, adică nu le-ar mai fi rușine de aparențe. Ei ar vrea să *facă*, să schimbe practic, să modifice efectiv. Au o poziție politică față de realitate. — Nu se pot modifica decât aparențele. Dar sfinții sunt oameni politici cărora le e rușine de aparențe. Astfel se privează ei de materie, de spațiu pentru exercițiul lor reformativ. Nu se poate să iubești în același timp *suferința* și aparențele. În privința aceasta, sfințenia nu e *echivocă*. De viață ne leagă vocația aparențelor. Ea ne separă și ne scapă de sfințenie.

„Niciodată nu simțeam suferințe care s-o poată egala pe aceea de a nu fi suferit destul“ (Marguerite Marie Alacoque). Formulă clasică pentru aviditatea durerilor.

Nu există stare mai nefecundă decât o tristețe domoală, această negație a inspirației. Totul depinde de *nivelul* tristeții, de frecvența vibrațiilor ei. La un anumit nivel, ea este poetică, la altul, muzicală, iar în expresie ultimă, religioasă. Astfel, există tristeți de poeți, de muzicieni și de sfinți. La poeți și muzicieni ele pleacă din inimă și fac ocolul lumii, reîntorcându-se ca ecouri. Tristețile sfinților pleacă tot din inimă, dar se opresc în Dumnezeu, împlinindu-se dorința secretă a oricărui sfânt de a-i cădea prizonier.

Sub deliciul și teroarea creștină, omul nu aspira decât la un beneficiu: perfecțiunea. Orice i-ai fi oferit, în afară de ea, ar fi fost o valoare negativă. Până pe la începutul secolului al XVIII-lea abundau „tratate” despre perfecțiunea umană. Aproape toți oamenii care s-au oprit la mijloc în drumul spre sfințenie scriau, spre consolare, un asemenea tratat, încât secole de-a rândul perfecțiunea a fost obsesia sfinților nereușiți. Cei reușiți nu se mai preocupau de ea, *având-o*.

Ultimele secole și-au schimbat atitudinea până la dezafectare, privind fenomenul perfecțiunii cu toată neîncrederea și cu o nuanță evidentă de dispreț. Pentru omul modern, nu există rușine mai mare decât perfecțiunea. Atât de mult și-a făcut din soartă o tragedie, că, învingând regretul paradisului, s-a dispensat implicit de aspirația perfecțiunii. Alte vremuri au născut sfinți, și oamenii au fost mândri de ei. Noi nu-i mai putem decât „aprecia”. De câte ori credem că-i iubim nu este mai mult decât o *slăbiciune* a noastră, care ni-i apropie trecător.

Ce voce tainică îmi șoptește că de s-ar afla de o parte toți sfinții pământului și inimile lor ar fi flăcări șerpuiind între cer și pământ, iar de cealaltă, încremenit între imbecilitate și melancolie, Nero, împărat trist și nebun, – mi-aș deșerta inima ultimului? Mai vastă a fost plictiseala lui Nero decât setea de cer a creștinilor. Până și incendiul Romei i-a părut banal. Plictiseala naște nebunia sau – dimpotrivă? Nero a fost un melancolic. Altcum, de ce ar fi iubit muzica? Este înduioșător destinul acestui om, pe care-l batjocorește o lume întreagă, uitându-i singura și marea lui scuză, lira.

Când îți începi viața cu sentimentul morții, ajungi să-ți pară înaintarea în timp un drum spre naștere, un curs *à rebours*. Este ca un proces de recăștigare și de refacere a etapelor vieții. Mori, trăiești, suferi și te naști ar fi momentele acestei evoluții răsturnate. – Sau este o altă viață care se naște pe ruinele morții? Să simți adică nevoia să iubești, să suferi și să înviezi, după ce ai cunoscut moartea *în tine*. Nu există altă viață decât după ce-ai trecut prin moarte. De aceea sunt transfigurările atât de rare.

Sfinții trăiesc *în flăcări*; înțelepții, *alături* de ele.

Beethoven rezistă prea mult la tentațiile tristeții. Această asceză mi-l face uneori străin. Chopin sau Schumann sunt, în comparație cu el, niște voluptuoși ai tristeții. Beethoven pare mândru de triumful *voinței* în luptă cu ea. El a cunoscut mai des disperarea, acest orgoliu rănit al *voinței* în luptă cu lumea. Și a mai cunoscut „umbra morții pe pleoape”, de care vorbește Iov.

Parcă tot mai bine era fără sfinți. Ne-am fi văzut atunci fiecare de treburile noastre și eram veseli de imperfecțiune. Prezența lor însă creează complexe de inferioritate, dispreț și invidii nefolositoare. Lumea sfinților este o otravă cerească, a cărei virulență crește pe măsura singurătăților noastre. Nu ne-au corupt ei, arătându-ne prin exemplu că durerile ajung și duc undeva? Eram obișnuiți să suferim fără scop, pierduți în inutilitățile durerii, și să ne ogindim în propriile însângeri. Nu trebuie să fim însă prea triști; căci durerile nu duc numai la cer.

Mai mult decât toate celelalte sentimente, dezolarea stabilește o corespondență între ființa noastră și cadrul